

BAB I

BUBUKA

1.1 Kasang Tukang Panalungtikan

Kaayaan sosial masarakat Sunda mangrupa puseur inspirasi anu nyata pikeun pangarang dina prosés nyipta hiji karya. Dina téori anu ditétélakeun ku Gramsci ngeunaan téori hégémoni, seni jeung sastra bisa digunakeun salaku alat pikeun ngalakukeun hégémoni ku cara ngadominasi budaya jeung idéologi masarakat.

Karya sastra mangrupa salah sahiji eunteung ajén-inajén budaya anu teu leupas tina sosial budaya sarta kahirupan masarakat anu digambarkeunna. Sastra nembrakkeun gambaran kahirupan anu lolobana diwangun dumasar kana kanyataan sosial. Dina ieu hal, kahirupan ngawengku hubungan antarmasarakat, antarmanusa, antarkajadian anu lumangsung dina batin hiji jalma (tokoh). Ku kituna, kritéria/palanggeran utama pikeun nétélakeun yén karya sastra mangrupa gambaran dunya jeung kahirupan manusa nya éta konsép “bebeneran” ngeunaan gambaranna atawa anu rék digambarkeunna.

Sastra salaku eunteung kahirupan masarakat, disusud ku cara maluruh fungsi sosial sastra sarta patalina jeung ajén-inajén sosial masarakat. Salah sahiji cara anu bisa digunakeun pikeun maluruhna nya éta ngagunakeun téhnik interprétasi karya kana wangan simbol-simbol sacara semiotik.

Sifat sastra anu éndah jeung miboga mangpaat jadi salah sahiji alat pikeun méré gambaran nyata dina dunya fiksi atawa rékaan. Basa éndah anu diréka ku pangarang mangrupa média pikeun nepikeun ideu sarta pikiran pangarang anu ngainterprétasikeun situasi nyata kana wangan fiksi.

Kahirupan sosial masarakat, boh sacara individu boh sacara kelompok bisa ngawujud jadi hiji karya sastra wangan carpon. Corak kahirupan sosial masarakat anu dijadikeun dadasar pamikiran dina nyiptakeun karya sastra kacida loba rupana. Aya anu mangrupa adat kabiasaan, sawangan hirup sarta hal-hal lianna anu patali jeung kahirupan.

Abrams dina Teeuw (2013, kc. 8-9) nétélakeun yén aya opat pamarekan sastra anu bisa digunakeun dina kajian sastra. Aya pamarekan objéktif anu nyoko kana karyana sorangan, pamarekan éksprésif anu nyoko ka nu nulis éta karya, pragmatik anu nyoko ka nu maca jeung pamarekan mimétik anu matalikeun karya sastra jeung kaayaan sabudeureunana. Pikeun maluruh karya sastra anu miboga hubungan jeung alam ogé kahirupan sabudeureun éta karya, dina ieu panalungtikan ngagunakeun pamarekan mimétik.

Pamarekan mimétik dumasar kana asumsi yén kahirupan dina karya sastra bisa miboga istem sosial anu bisa disaruakeun jeung sistem sosial masarakat. Sastra bisa disawang salaku gejala sosial. Sastra anu ditulis dina waktu anu tangtu patali jeung norma-norma sarta adat kabiasaan dina éta jaman.

Karya sastra mangrupa dunya fiksi anu nyoko kana kanyataan. Sacara praktis euweuh karya sastra anu sacara gembleng nyoko kana kanyataan, tapi euweuh ogé anu gembleng fiksi. Saperti halna carpon anu bisa ngawakilan kanyataan kahirupan anu teu gembleng, éta hal nyamuni dina diksi katut galur, ogé téma carita anu nembrak atawa nyamuni.

Nilik kana sajarah kamekaran carita pondok di tatar Sunda, carpon mangrupa karya sastra wangun prosa anu konvénisional. Salian ti mangrupa gambaran fakta di masarakat, carita pondok ogé bisa ngagambarkeun ajén-inajén sosial-budaya di masarakatna. Dina ieu hal masarakat anu dimaksud nya éta masarakat Sunda. Kahirupan sosial masarakat Sunda anu dinamis sarta luyu jeung kamekaran jaman, jadi gambaran mekarna aspék sosial-budaya. Sanajan kitu, dina enas-enasna prinsip-prinsip kasundaan teu leungit kitu waé. Éta hal digambarkeun dina carpon-carpon anu dipublikasikeun dina média citak.

Pikeun nyusud harti dina karya sastra, perlu dipaluruh secara gemit dasar pamikiranna. Dimimitian tina hakékat sastra anu bisa ngajak hiji jalma mikirkeun ngeunaan hal-hal anu sipatna pribadi, ngeunaan dunya sabudeureun, jeung hal-hal lianna anu aya di satukangeun éta dunya. Pamahaman saperti kitu dumasar kana rumusan sarta konsép semiotika dina dunya sastra. Élmu-élmu semiotika anu digunakeun salaku péso ulikanana tangtuna waé semiotika sastra.

Kalungguhan semiotika sastra dina ieu panalungtikan nya éta salaku tatapakan pikeun ngahontal tujuan. Prosés interprétasi sastra anu baris diulik dina ieu panalungtikan nyawang kahirupan jalma/manusa salaku faktor anu nangtukeun parobahan dina karya sastra. Ulikanna bisa katitén sacara individu (subjék) atawa kelompok/masarakat.

Objéktivitas ma'na lain saukur milik pangarang, tapi upama éta karya geus dibaca ku masarakat, prosés nyangking harti tina éta karya sagemblenga mangrupa kakawasaan nu maca. Individu-individu anu aya dina hiji kelompok masarakat anu miboga integrasi dina hiji struktur. Prosés interprétasi dina ieu pamarekan dilakukeun ku cara ningali parobahan masarakat sacara struktur.

Struktur sosial dina hirup kumbuh sapopoé bisa mangaruhan prosés kréatif pangarang dina nulis karyana. Ku kituna, diperlukeun interprétasi ékstra pikeun maham hiji karya sastra. Interprétasi mindeng pisan datang tina pamikiran subjék/panalungtik. Lantaran kitu, ampir sakur harti karya sastra dihasilkeun tina runtusan subjék-subjék anu dimodifikasi.

Prosés modifikasi ma'na tina situasi sosial mangrupa prosés interprétasi kasus atawa pasualan-pasualan konkrit di masarakat. Éta pasualan-pasualan nyata disawang tina jihat sastra jeung élmu-élmu anu aya patalina jeung sastra.

Salian ti kasus-kasus sosial anu nembrak dina karya sastra wangan carpon, situasi jeung ajén-inajén budaya ogé teu bisa leupas tina éta karya sastra. Kaayaan budaya sarta ajén-inajénna mangrupa bagian tina fakta-fakta anu aya di masarakat sarta bisa dipaluruh tina karya sastra kalawan ngagunakeun pamarekan mimétik.

Saéstuna, sistem budaya miboga kompléksitas anu teu bisa dicangkem saliwat. Prosés mahamna ngaliwatan ulikan-ulikan anu nyoko kana téori-téori praktis. Analisa budaya ngaliwatan hiji karya tangtu waé lain prosés anyar anu kapanggih dina dunya panalungtikan sastra. Ieu prosés analisis diwangun ku sababaraha prinsip ngeunaan hal-hal anu aya patalina jeung kahirupan sosial di masarakat.

Dina hal kompléksitas, aya prosés idéntifikasi ngeunaan mekanismeu anu diintegrasikeun dina sakur gejala sistem budaya anu kohéren. Mékanismeu integrasi dina élmu budaya disebut salaku téma séntral tina budaya. Upama téma séntralna geus kapanggih, prosés maluruh gejala budaya sacara gembleng atawa mangrupa babagianna bakal leuwih gampang.

Patalina situasi sarta ajén-inajén sosial jeung budaya kana prosés interprétsi carita pondok bisa ditilik tina ayana katégori ajén anu ngawengku sakur aspék kahirupan. Ajén-inajén sosial budaya anu nyangkaruk dina carita pondok perlu dipaluruh pikeun meunangkeun konsép téoritis ngeunaan hubungan langsung jeung teu langsung antara kahirupan nyata jeung kahirupan faksi anu disusun ku pangarang.

Salian sacara téoritis, kalawan nyoko kana kapraktisan élmu pangaweruh, ieu panalungtikan dipiharep bisa méré kontribusi pikeun dunya atikan, basa, sastra jeung budaya Sunda sacara umum. Sistem atikan anu dipaké pikeun prosés pangajaran, raragana geus nyampak dina wengkuan kurikulum. Tapi pikeun kapentingan ogé konsép atikan anu leuwih lega, atikan ngawengku atikan moral, norma, jeung tata kalakuan atawa cara hirup di masarakat salaku makhluk sosial. Sacara praktis, ieu panalungtikan dipiharep bisa jadi bahan pikeun kgiatan aprésiasi carpon di masarakat. Kgiatan aprésiasi carpon teu saukur lumangsung di sakola, tapi ogé di komunitas-komunitas widang tinulis, utamana nulis karya sastra wangun carpon. Salah sahiji komunitasna nya éta Panglawungan 13, komunitas nulis carpon asuhan Aam Amilia.

Dina hirup kumbuh sapopoé di masarakat, individu jeung individu lianna ngalumangungkeun prosés komunikasi ngagunakaeun basa boh lisan boh tulisan. Basa anu dipaké pikeun komunikasi sacara langsung jeung teu langsung ngébréhkeun sikep jeung cara mikir hiji individu. Sangkan bisa nangtukeun sikep hiji individu dina prosés komunikasi, diperlukeun cara pikeun ngainterprétsikeun simbol-simbol basa anu ditepikeun sacara teu langsung nepi ka harti atawa tujuanna bisa kahontal ku pangregep. Dina carita pondok salaku karya sastra, prosés komunikasi lumangsung ngaliwatan téks-téks dina kalimah anu diréka ku

pangarang. Lantaran kitu, pikeun ranah kabasaan ieu panalungtikan bisa jadi référénsi kabeungharan kandaga kecap dina prosés interaksi sosial.

Pikeun ranah sastra, tangtuna waé mangrupa udagan inti dina ieu panalungtikan lantaran objék kajianna carita pondok salaku salah sahiji karya sastra modéren wangun prosa. Lantaran kitu, ieu panalungtikan bisa dijadikeun salah sahiji panglengkep ulikan sastra.

Pangarang parigel ngainterpétasikeun kahirupan sosial budaya di dunya nyata kana wangun fiksi, lantaran alam jeung lingkungan sabudeureun mangrupa salah sahiji sumber inspirasi anu paling mangaruan kana prosés gumelarna hiji karya. Loba pangarang—pangarang Sunda anu ngagunakeun téknik konkrit pikeun méré pangalaman nyata ka nu maca. Prosés kréatifna teu saukur aya dina wengkuan pangarang sacara umum, boh pangarang wanoja boh pangarang lalaki.

Pangarang wanoja miboga cara anu has dina nyusun runtuyan carita pikeun nyieun visualisasi kahirupan nyata dina carpon. Puseur sawangan anu dipakéna salian ti sawangan féminis salaku pangarang wanoja, ogé miboga kalungguhan salaku wanoja pangarang anu prosés kréatifna teu leupas tina hal-hal sosial jeung budaya. Kritik-kritik para wanoja pangarang teu leupas tina kaayaan alam tempat hirup kumbuh masarakat Sunda.

Para pangarang wanoja (salaku wanoja pangarang) anu dimaksud dina ieu panalungtikan nya éta pangarang-pangarang anu ngahiji dina beungkeutan Paguyuban Sastrawati Sunda “Patrem”. Patrem nya éta ngaran paguyuban sastrawati Sunda anu resmi ngadeg dina ping 18 Nopémber 1982 ku Tini Kartini. Ieu paguyuban geus medalkeun dua buku antologi carpon, nya éta *Guriang Tujuh* jeung *Surat keur ka Sawarga*.

Ieu dua antologi carpon perlu ditalungtik boh ngeunaan struktur caritana, boh sawangan ngeunaan situasi sosial budayana anu aya di masarakat Sunda. Éta hal patali jeung kontribusi para wanoja pangarang anu nulis karya sastra wangun prosa (saperti carpon) sacara langsung jeung teu langsung lain saukur nyanghareupkeun ajén jeung unsur féminisna, tapi ogé aya ajén-inajén séjén anu nyangkaruk dina karya-karyana patali jeung kaayaan sosial budaya masarakat Sunda.

Dina ulikan sastra Sunda, panalungtikan kana kumpulan carpon karya Sastrawati Sunda Patrem ditilik tina jihat struktural-semiotik kungsi dilaksanakeun dina wengun skripsi ku Anggi Remainatatin taun 2002, kalawan jejer Visi jeung Misi Tokoh Wanoja Sunda dina Antologi Carita Pondok *Guriang Tujuh* karangan Sastrawati Sunda Patrem (Analisis Struktural-Semiotik). Remainatatin nalungtik genep carpon sarta museurkeun panalungtikanna kana palaku-palaku wanoja dina éta genep carpon.

Taun 2006, Yessi Hermawati ogé nalungtik buku *Surat keur ka Sawarga*, kalawan jejer Ulikan Semiotik kana kumpulan carpon *Surat keur ka Sawarga* karangan Paguyuban Sastrawati Sunda Patrem. Ulikan semiotik Hermawati ngan disebutkeun saliwat-saliwat, tina sajudul carita pondok aya anu ngan hiji atawa dua unsur semiotik.

Panalungtikan kana ajén sosial dina carpon kungsi ditalungtik ku Caca Danuwijaya dina wengun tésis taun 2012, kalawan jejer panalungtikan Ajén-inajén Sosial Politik Mangsa Réformasi Masarakat Sunda dina Carita Pondok Majalah Manglé jeung Cupumanik. Danuwijaya miboga fokus kajian kana ajén sosial politik dina carita pondok, hususna carpon-carpon anu medal dina mangsa réformasi.

Bédana jeung panalungtikan-panalungtikan saméméhna, dina ieu panalungtikan fokus kajianna leuwih museur kana ajén-inajén sosial budaya minangka hasil tina prosés interprétasi karya sastra wengun carpon. Lian ti éta, dina buku *Guriang Tujuh* aya 19 judul carpon anu ditalungtik, béda jeung panalungtikan Remainatatin anu ngan genep carpon. Ulikan semiotikna ogé dipedar leuwih gemet tina panalungtikan Hermawati.

Dumasar kana pedaran kasang tukang di luhur, lantaran panalungtikan kana ajén sosial jeung budaya kana kumpulan carpon karya sastrawati Sunda Patrem can kungsi dilaksanakeun, jejer ieu panalungtikan nya éta Ajén-inajén Sosial Budaya dina Kumpulan Carpon *Guriang Tujuh* jeung *Surat keur ka Sawarga* karya Sastrawati Sunda Patrem (Tilikan Struktural, Semiotik, jeung Sosiologi Sastra).

1.2 Idéntifikasi Masalah

Carita pondok salaku salah sahiji karya sastra wangun prosa modéren miboga kalungguhan anu penting pikeun dijadikeun ulikan panalungtikan. Struktur, ma'na (semiotik), jeung ajén-inajén anu nyangkaruk dina carpon perlu ditalungtik pikeun kamekaran paélmuan. Struktur carpon ngawengku téma, fakta carita, jeung sarana carita. Semiotik dina karya sastra carpon ngawengku tilu unsur, nya éta ikon, indéks, jeung simbol. Ajén-inajén anu aya dina carpon, diantarana aya ajén sosial budaya. Ajén sosial ngawengku tilu aspék, nya éta ajén matériel, ajén vital, jeung ajén karohanian. Ajén budaya ngawengku ajén téori, ajén ékonomi, ajén agama, ajén seni, ajén kawasa, jeung ajén solidaritas.

Nilik kana éta hal, fokus ulikan dina ieu panalungtikan maluruh struktur carpon dumasar kana aspék téma jeung fakta carita, anu ngawengku galur, palaku, jeung latar. Tilu unsur semiotik ikon, indéks, jeung simbol dipaluruh dina ieu panalungtikan. Ajén sosial anu dipaluruh dina ieu panalungtikan nya éta aspék ajén karohanian wungkul, anu ngawengku ajén bebeneran, ajén kaéndahan, ajén moral, jeung ajén kaagamaan. Genep ajén budaya anu ngawengku ajén téori, ajén ékonomi, ajén agama, ajén seni, ajén kawasa, jeung ajén solidaritas dina carpon, kabéh dipaluruh dina ieu panalungtikan.

1.3 Rumusan Masalah

Dumasar idéntifikasi masalah di luhur, rumusan masalah dina ieu panalungtikan nya éta:

- 1) kumaha struktur carita dina kumpulan carpon *Guriang Tujuh* jeung *Surat keur ka Sawarga* karya sastrawati Sunda Patrem?
- 2) unsur semiotik naon waé anu aya dina kumpulan carpon *Guriang Tujuh* jeung *Surat keur ka Sawarga* karya sastrawati Sunda Patrem?
- 3) ajén sosial budaya naon waé anu aya dina kumpulan carpon *Guriang Tujuh* jeung *Surat keur ka Sawarga* karya sastrawati Sunda Patrem?
- 4) kumaha modél kagiatan aprésiasi carpon di Panglawungan 13?

1.4 Tujuan Panalungtikan

Tujuan ieu panalungtikan nya éta pikeun mikanyaho sarta ngadéskripsikeun:

- 1) struktur carita dina kumpulan carpon *Guriang Tujuh* jeung *Surat keur ka Sawarga* karya sastrawati Sunda Patrem.
- 2) unsur semiotik anu aya dina kumpulan carpon *Guriang Tujuh* jeung *Surat keur ka Sawarga* karya sastrawati Sunda Patrem.
- 3) ajén sosial budaya anu aya dina kumpulan carpon *Guriang Tujuh* jeung *Surat keur ka Sawarga* karya sastrawati Sunda Patrem.
- 4) modél kagiatan aprésiasi carpon di Panglawungan 13.

1.5 Mangpaat Panalungtikan

Dina hiji panalungtikan sastra, dipiharep ayana mangpaat boh sacara téoritis boh sacara praktis pikeun kapentingan akademik sarta kapentingan umum lianna anu patali jeung widang élmu sastra Sunda. Kitu deui dina ieu panalungtikan, mangpaat anu bisa kacangking nya éta saperti ieu di handap.

1.5.1 Mangpaat Teoritis

Sacara téoritis, ieu panalungtikan dipiharep bisa méré pangaweruh ngeunaan ajén-inajén sosial budaya masarakat Sunda anu nyangkaruk dina kumpulan carpon karya pangarang wanoja Sunda Patrem. Lian ti éta dipiharep bisa méré gambaran pola kahirupan masarakat Sunda dumasar ajén sosial-budaya.

1.5.2 Mangpaat Praktis

Salian ti mangpaat anu sipatna téoritis, ieu panalungtikan dipiharep miboga mangpaat praktis, nya éta saperti ieu di handap.

- 1) Pikeun Panalungtik

Pikeun panalungtik sorangan, ieu panalungtikan dipiharep bisa méré mangpaat pikeun ngajembaran élmu pangaweruh dina widang basa, sastra, jeung budaya Sunda.

2) Pikeun para Akademisi Sastra jeung Budaya

Ieu panalungtikan dipiharep bisa dijadikeun référénsi panalungtikan satulunya anu tangtuna leuwih lengkep sarta leuwih jembar.

3) Pikeun Aprésiator di Dunya Atikan

Pikeun aprésiator karya sastra di dunya atikan anu lega di saluareun lembaga atikan formal, ieu panalungtikan dipiharep bisa méré pangalaman ékprési sastra ngaliwatan prosés aprésiasi.

1.6 Struktur Organisasi Tésis

Ieu panalungtikan disusun kana lima bab kalawan ngagunakeun struktur organisasi saperti ieu di handap:

Bab I : Bubuka

Dina ieu bab diébréhkeun kasang tukang panalungtikan, idéntifikasi masalah, rumusan masalah, tujuan panalungtikan, mangpaat panalungtikan, wangenan operasional, jeung struktur organisasi tésis.

Bab II : Ulikan Téori, Anggapan Dasar, jeung Raraga Mikir

Dina ieu bab diébréhkeun sawatara hal anu jadi tatapakan panalungtikan:

1) Ulikan Téori

Téori dasar jeung konsép poko anu dijadikeun tatapakan téori pikeun ngolah jeung nganalisis carita pondok salaku objék panalungtikan diébréhkeun ogé téori struktural-semiotik jeung sosiologi sastra.

2) Raraga mikir dumasar konsép panalungtikan sacara gembleng

3) Anggapan dasar dina ieu panalungtikan ditétélakeun dumasar kana panalungtikan-panalungtikan saméméhna anu luyu jeung téori-téori para ahli.

Bab III : Métode Panalungtikan

Dina ieu bab ditétélakeun métode anu digunakeun dina ieu panalungtikan, téhnik ngumpulkeun data, nangtukeun data, instrumén panalungtikan, desain panalungtikan, jeung analisis data.

Bab IV : Analisis Struktural-semiotik jeung Ajén-inajén Sosial Budaya dina Carpon

Dina ieu bab diébréhkeun analisis data jeung pedaran data sarta hubungan-hubungan téori di bab 2 jeung hasil panalungtikan.

Bab V : Modél Kagiatan Aprésiasi Carpon di Panglawungan 13

Dina ieu bab dipedar modél kagiatan sawala di komunitas nulis carpon Panglawungan 13, minangka implementasi hasil panalungtikan pikeun dunya atikan nonformal.

Bab VI : Kacindekan jeung Saran

Ieu bab mangrupa kacindekan tina hasil analisis data anu dipedar dina bab saméméhna. Lian ti éta, ditétélakeun ogé sawatara rékoméndasi pikeun kamekaran élmu pangaweruh dina widang atikan jeung panalungtikan ka hareupna.